

SKANSEN 125 FATABUREN

SKANSEN 125

FATABUREN

2016

2016

SKANSEN 125

Red. Charlotte Ahnlund Berg & Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN - Nordiska museets och Skansens årsbok - är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2016

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktörer Charlotte Ahnlund Berg och Anders Carlsson

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildarkiv och fotograf på Skansen Marie Andersson

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Pedagog Maja Adolphson vid Bergsmansgården. Byggnaderna där kommer från Nora bergslag i Västmanland. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm, 2016

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 584 9

Oss andra

Mångfald i Artur Hazelius anda

CHARLOTTE AHNLUND BERG är chef för Pedagogiska enheten på Skansen.

Jag upphör aldrig att förundras över Skansens förmåga att framkalla känslor av gemenskap, sammanhang och äkthet. Det innebär en fantastisk möjlighet att nå också den som i andra fall inte intresserar sig för historia. Men känslor måste hanteras ansvarsfullt. Liksom kulturarv.

Skansens urval av historiska byggnader, val av berättelser och perspektiv på historiska skeenden och samband skapar sammantaget en bild av vad Sverige varit och vilket arv vi bär med oss. I varje presentation av innehåll och utbud påstår vi något om kulturarvet. Vi *producerar* och *reproducerar* en bild av vad »svenskhet« var och är. Det är något vi måste påminna oss om, och förhålla oss till, i relation till samtidens och framtidens samhällspolitiska landskap. Friluftsmuseer må vara inbäddade i nostalgiska tillbakablickar på krattade grusgångar, röda stugor och en doft av kokkaffe, men kan också vara kraftfulla arenor för politiska budskap.

För 125 år sedan skapades Stiftelsen Nordiska museets friluftsavdelning Skansen i syfte att spegla nationen, ett geografiskt och socialt minst sagt heterogent territorium. Artur Hazelius museiprojekt handlade om att göra svenskarna stolta över ett land

◀ I projektet »Oss andra« vill Skansen ge en mer komplex bild av det förflutna med hjälp av alternativa berättelser som i dag ligger gömda i de kulturhistoriska miljöerna. Att anlägga ett genusperspektiv på livet i Bergsmansgården är ett exempel. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

nedtyngt av uppenbara och svårlösliga problem: fattigdomen var slående och emigrationen hög, det agrara Sverige hade hamnat på efterkälken i industrialismens Europa. Skansen – som fram till 1963 hörde samman med Nordiska museet – skulle fungera som ett redskap i en pågående nationell identitetsprocess och ge en historisk ramförståelse för vilka »vi« är.

Identitet – en föreställning om ett »vi« eller »oss« – tydliggörs genom att vi benämner och framställer oss själva i kontrast till »den andre«. På Skansen samlades exempel på kulturarv från skilda landsändar. Genom byggnader från norr och söder definierades nationens gränser och därmed Sverige. Samtidigt lyftes den kulturella rikedom och mångfald fram som Hazelius, och många av hans samtida, upplevde som hotad. »Den andre« var också närvarande som en viktig del i Hazelius utställningar. På Skansen, liksom i många efterföljande friluftsmuseer, exemplifierades och representerades »den andre« i princip av den exotiska pluralistiska landsbygden. Bilden av folklivet skapades som och utgjorde kontrast till den borgerliga publiken. Vill man vara lite spetsig kan resultatet presenteras som en på många sätt konstruerad bild av nationen, byggd på en idealiserad idé om historien anpassad för den urbana medelklassen.

Man kan hävda att de samlingar av historiska objekt som museer visar alltid medverkar till att skapa en bild av »de andra« – de är brottstycken av kulturer som är avlägsna oss i tid eller rum, som skiljer sig från vår verklighet och därmed definierar »oss«. Skansen, eller den bild som där presenteras av Sverige och svenskhet, är också i nutiden en del av den officiella nationella självbilden. Därför blir det intressant att fråga vilka »andra« som är representerade i samlingarna i dag och vilket »vi« eller »oss« det är som definieras. Har bilden ändrats över tid? Hur väl passar den vår egen moderna samtid?

Valet av berättelser och perspektiv på historiska skeenden och samband skapar en bild av vad Sverige varit. Skansen producerar och reproducerar en bild av vad »svenskhet« har varit och är. Kyrkhultstugan från Blekinge var en av Skansens allra första miljöer. Med sitt tredelade torvtak och sin prunkande blomstertäppa utgör den fortfarande ett pittoreskt inslag och ett populärt fotomotiv för många gäster. Foto: Gunnar Lundh, © Nordiska museet (NMA.0040379).

Presentationen av folkliv på Skansen utgjorde kontrast till den borgerliga publiken. På bilden tagen utanför Morastugan 1907 får Anna, en av de många kullor som befolkade Skansens gårdar, besök av sonhustru och barnbarn. Anna är författarens farfars farmor. Foto i privat ägo.

Den gamla berättelsen om Den Andre

Artur Hazelius använde kontrasten som en metod för att engagera sin publik. Museisamlingen innehöll föremål från ytterst påvra förhållanden, och på Skansens iscensattes några miljöer som exempel på stor fattigdom, som *Hornborgastugan* från Västergötland och den rekonstruerade *Stenstugan* från Blekinge. Samtidigt fylldes samlingar och utställningar med dyrbara, exklusiva och utsökta exempel på hantverksskicklighet vad gäller teknik och materialhantering, mästestycken från städernas gillen, unika slöjdalster, brokigt målade bilder, färgsprakande dräkt och textil. I *Morastugan* slingrade drakslingsor längs kronstängen, ölstänkor med hästformade grepar stod på rad längs hyllorna och i kammarens dunkel lyste linnevit halskläden till helgdagsdräkten. *Bergsmansgården* ståtade med blomsterbemålade takfält, barockskåp med sinnrikt svarvade pilastrar och ett kök där fajanserna blänkte. Genom sin strävan att visa exempel på sådant som var tydligt geografiskt, socialt och tidsmässigt avlägset från huvudstadens publik, skapade

Kontrast var ett av Hazelius pedagogiska grepp: Stenstugan uppfördes på Skansen 1891 och inreddes för att illustrera fattigbebyggelse i Blekinge – men också dåtidens forskningsidéer om byggnadsutveckling.

Morastugan, Skansens allra första hus, inreddes med en rikedom av föremål som utgjorde exempel på lokal hantverksskicklighet och särprägel, föremål som samtidigt skulle knyta an till nationens »fornstora dar«. Bilder ur *Bilder från Skansen*, utgiven av A. Hazelius, 1898.

Hazelius en brokig, pluralistisk och spännande bild av nationens historia, en historia man ville ta del av och vara stolt över.

Tydligast kom kontrasten till uttryck när det gällde den i publikens ögon exotiska samiska kulturen – »lapparna« med den tidens benämning. Redan under sina första insatser som professionell museiman hade Hazelius presenterat samiska föremål och dräkter, arrangerade i tablåer. När han kunde öppna sin utomhusutställning på Skansenberget 1891 utgjorde en rekonstruktion av ett *Lappläger*, komplett med levande renar och hundar, en av de sju historiska miljöer som inrättades det allra första året. *Lapplägrer* var ofta under de tidiga åren »bebott« av samiska familjer, som i traditionell dräkt tolkade sina seder för publiken. Publiken kunde åka i ackja efter ren på vintern, Skansen födde upp lapphundar. Det samiska var spännande och lockande.

Att bli närgånget beskådad på museum och leva delar av sitt liv som en del i en utställning var säkert inte enkelt. En tidigare årgång av *Fataburen*, »För Sápmi i tiden« från 2008, innehåller en skildring av några av de samiska familjer som arbetade på Skansen för den som önskar läsa mer. Men de samiska familjerna var inte ensamma om att bo på jobbet. De »kullor« som agerade värdinnor i hus och gårdar och skötte täppor och smådjur bodde och levde också sina liv på området, halvt i offentligheten, ständigt redo till arbete och övervakade till seder och vandel av Skansenchefen själv.

För Artur Hazelius räckte det inte att samla och visa det vi betraktar som svensk kulturhistoria. Den ursprungliga planen var att samlingarna också skulle innehålla föremål och byggnader från alla de nordiska länderna. Det rådde i tiden en stark känsla av samhörighet och broderskap i Norden, en känsla av »oss«, även om de hetaste känslorna svalnat efter det tysk-danska kriget i mitten av seklet. Hazelius hade i ungdomen varit en del av det nordiska svärmeriet. Bortsett från flytten av byggnader från gamla danska landområden som Blekinge och Halland, togs det första steget mot en nordisk samling på Skansen genom uppförandet av *Eskimåhyddan* 1897, en rekonstruktion av ett torvtäckt inuithus från Grönland kompletterat med ett äkta sommartält i skinn. Vi vet från foto-

I skapandet av en svensk nationell identitet såg Artur Hazelius det som nödvändigt att presentera samerna som en del av Sverige-bilden. Några röster som ifrågasatte presentationen av kulturell mångfald som en bild av Sverige, av »oss«, står inte att finna. »Lappvistet« var en exotisk och spännande miljö med både byggnader, föremål, människor, djur och natur. Foto: Hélène Edlund, Nordiska museet (NMA.0058600).

grafer att hyddan hade en »värd«, en person klädd i sälskinnsdräkt, och att anläggningen också hyste riktiga slädhundar. Den arbetskrävande flytten av *Vastveitloftet* från Norge 1901 utgjorde en annan pusselbit i det nordiska projektet. Loftet fick sin placering på Skansen tronande på klippbranten för att minna om det dramatiska hemlandskapet och utgjorde ett symboliskt blickfång för alla som kom över Djurgårdsbron. *Finngården*, som uppfördes åren efter Hazelius död och representerar den finskspråkiga befolkningen i Värmland, kan också sägas tillhöra denna kategori av representerad nordisk »annorlundahet«, där rökstugan och bastun var väsentliga inslag.

Det finns, som jag ser det, två huvudsakliga skäl till dessa Hazelius tidiga försök att presentera bilden av Sverige som en mångkulturell nation. Det första är, som tidigare nämnts, en strävan att

Det första steget mot en nordisk samling på Skansen togs genom uppförandet av Eskimåhyddan på bergets nordsluttning 1897. Ur *Vinterbilder från Skansen*, utgiven av A. Hazelius, 1901.

visa den mångfald och därmed den kulturella rikedom som fanns i det regionala »svenska folklivet« för att öka patriotismen bland besökarna – i Hazelius ögon ett *raison d'être* för hans arbete. Samtidens intelligentsia/borgerlighet oroades av de snabba samhällsförändringarna runt sekelslutet. Folkomflyttningar inom och utom landet, utbyggd infrastruktur, industrialisering, urbanisering och modernisering av jordbruket fick alla skulden för att sådana levnadssätt som man betraktade som traditionsburna och beständiga nu tydligt undergick förändring. En stark upplevelse av att allt det »gamla och äkta« hastigt ändrades och försvann kombinerades med känslan av att Sverige var underutvecklat och underlägset andra europeiska nationer och att kulturarvet därför också generellt betraktades som av lägre eller inget värde. Hazelius projekt handlade om att återupprätta stoltheten hos dem som förlorat den och väcka fosterlandskärleken hos dem som ännu inte förstått att Sverige var värt att älska. Det andra skälet var rent ekonomiskt: allmänhetens intresse för det exotiska och viljan att betala för att se något märkligt och spännande gjorde mångfald till en lönsam idé, ett sätt att tjäna pengar till det stora museiprojektet. Utan ett inflöde av nya pengar kunde den ständigt lika barskrapade Hazelius inte förverkliga sina storslagna planer.

I backspegeln kan man i viss mån tala om exotisering. Men på Skansen presenterades »den andre« intressant nog som en *del* av vad som var Sverige eller i vissa fall Skandinavien, dvs. som »oss«. »Lappar«, »finnar«, »allmoge« och »backstugusittare« var alla på sitt sätt »de andra inom oss« och tycks av Hazelius ha setts som nödvändiga komponenter i processen för att skapa en svensk nationell identitet i en tid av oro och förändring.

Vad tyckte publiken om det? Skansen lockade stora skaror. Enligt statistik publicerad i *Meddelanden från Nordiska museet* räknade man till exempel in 434 200 besökare år 1899, och en övervägande majoritet av dessa, drygt 413 000 personer, sökte sig till Stiftelsen Nordiska museets friluftsavdelning Skansen. Några röster som ifrågasatte presentationen av kulturell mångfald som en bild av Sverige, av »oss«, står inte att finna någonstans i materialet. Eventuella invändningar kom snarare från akademiska kretsar och rörde då långsiktigheten och graden av vetenskaplighet i hela företaget, därtill rimligheten att tala om ett museum för folklig kultur då man samtidigt samlade in högreståndsföremål.

Ett Sverige i glimtar

De flesta museer anstränger sig för att på ett eller annat sätt spegla samhällseliga förändringar, och så gjorde också Skansen under det sekel som följde efter Hazelius. Från hans första blygsamma samling om sju hus utvecklades och utvidgades Skansen så att man i dag finner runt 160 kulturhistoriska byggnader på berget. Museets representation av historien, av Sverige och av »svenskhets«, har breddats allt eftersom bilden av Sverige har förändrats. De byggnader som genom åren valts ut för att ingå i Skansens samlingar speglar i dag ett drygt sekels trender inom etnologisk och bebyggelsehistorisk forskning och museipraktik – ett ämne som förtjänar en egen artikel. När fokus har växlat har samlingen av byggnader och historiska gestaltningar växt, programverksamhet har utvecklats och förändrats. I dag berättar Skansens samling inte bara historien om den (ännu) exotiska landsbygden under 1700- och 1800-talen.

Här kan man nu möta berättelser om livet i den förindustriella staden, om herrgårdskultur, arbetarhistoria, industrialisering och framväxten av ett demokratiskt samhällsskick. Skansens bild av historien kan, liksom under Hazelius tid, betraktas och beskrivas som en konstruktion, men det är en i många stycken verkningsfull och effektiv sådan. Många är vittnesbörden om äkthet, av att man upplevt något på riktigt och fått en erfarenhet som väcker starka känslor.

»Den andra inom oss« utgör fortfarande en del av konstruktionen av det svenska. Kontrast är ännu en gångbar pedagogisk metod. Ändå kan presentationen ses som för smal: tiden har stannat tidigt på 1950-talet, alltför många nya minoriteter och majoriteter i det svenska samhället är inte representerade och har som besökare själva inga, eller få, referenser till vad som visas. »Ett Sverige i miniatyr« var länge en populär fras i marknadsföringssammanhang, men riktigare vore kanske att kalla Skansen »ett Sverige i glimtar«. Skansens samlingar, aktiviteter och program representerar faktiskt inte hela den mänskliga mångfalden i Sverige, varken historiskt eller i nutid. Om Skansen har ambitionen att spegla nationen finns det, trots alla seriösa försök och idogt arbete, ännu vita fläckar på kartan.

Troligen kommer vi aldrig att kunna presentera en fullständig bild av livet i Sverige, men läser vi måldokumentet vill Skansen göra mer än i dag: där finner vi en rad förpliktande skrivningar om jämställdhet, social inkludering, kulturell mångfald och integration. För att Skansens kulturhistoriska miljöer »på ett trovärdigt sätt ska förmedla Sveriges kulturhistoria utifrån en helhetssyn« måste vi därför göra rum för fler berättelser – fler glimtar – om »andra«.

Mångfald och insikt genom pedagogik

I dag är det Pedagogiska enheten som ansvarar för den verksamhet som gästerna möter i de kulturhistoriska miljöerna på Skansen. Enligt målen ska enheten bidra till »bevarandet av mångfalden

Det talade ordet är bärande i Skansens pedagogik. I koloniträdgården från 1920-talet får Nathan en pratstund med en av många volontärer. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

i det svenska kulturarvet» – en målsättning som Artur Hazelius skulle känna igen sig i. Ambitionerna är höga, det pedagogiska arbetet ska syfta till att väcka nyfikenhet, fantasi och kritiskt tänkande, ge insikt och djupare förståelse för historiska sammanhang och människors livsvillkor samt till att ge perspektiv på vår samtid

Samevistet utgör fortfarande en viktig plats för berättelser om »de andra inom oss« – berättelser om synen på samer i Sverige genom historien och i nutiden. Vistet är utgångspunkt för programverksamheten runt Samefolkens dag och för den öppna verksamheten under sommarmånaderna. Skolklasser har möjlighet att boka "Samer – ett urfolk", ett skolprogram som pedagoger från Kulturhistoriska respektive Zoologiska avdelningen leder tillsammans. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

inför framtiden. Med hjälp av varierande pedagogiska metoder ska gästen involveras i verksamheten. Även om ord och uttryck är moderna och delvis i sig utgör ett tidsdokument hade nog Hazeliuss nickat gillande: mångfald, nyfikenhet, att få människor att genom upplevelser få insikt om vikten av kulturarvet, det är bra så. De befintliga miljöerna ger möjliga ingångar till många olika aspekter av kulturarv, och genom att Skansens gäster möter museipedagoger på plats ges möjlighet att fånga upp och belysa frågor som ligger »under ytan«, att problematisera och fördjupa bortom väggfasta bänkar och målade skåp. Mänskliga möten och det talade ordet kompenserar till viss del de brister som ännu kan finnas i samlingarnas representativitet.

Samevistet har flyttats och omdanats flera gånger sedan Hazeliuss dagar. Med sin nuvarande placering högt uppe på norra delen av Skansenberget utgör det fortfarande en viktig plats för berättelser om »de andra inom oss« – berättelser om synen på samer i Sverige genom historien och i nutiden. Under högsäsongens öppna verk-

samhet arbetar museipedagoger med olika typer av samisk kompetens där för att möta, och ibland bemöta, gästernas frågor och funderingar. Det är en miljö som det kan vara tufft och påfrestande att arbeta i eftersom pedagogerna upplever att de på ett annorlunda sätt än i övriga miljöer där blir ställda till svars, å ena sidan för »storsamhällets« politik och å andra sidan för »lapparnas« agerande. Platsen blir en regelrätt *hot spot*, en brännpunkt för komplicerade frågor runt makt och minoritet, och ett ställe där traderade fördomar får möjlighet brytas mot andra synsätt. Runt *Samevistet* har också skolprogram tagits fram som berör frågor om samisk kultur i historiskt perspektiv i samverkan mellan Kulturhistoriska avdelningen, Zoologiska avdelningen och olika externa intresseorganisationer med kompetens inom området. Bilduppslaget på sidan 121 presenterar vistet i dag. En vidareutveckling kan vara att i framtiden se till att det finns en närvaro av samisk kultur också i andra byggnader, som till exempel Älvrosgården från Härjedalen.

Friluftsmuseer löper ständigt risken att betraktas som ett slags kulturreservat, med uppgift att i frusen form bevara och förmedla landets äkta traditioner och genuina hantverk, och på så sätt utgöra ett bålverk mot den ständigt pågående samhällsförändring som av vissa upplevs som hotfull och skrämmande. För Skansen, som står som förebild för många inom friluftsmuseivärlden, är det kanske särskilt viktigt att signalera att vi inte är intresserade av att betraktas som en sista utpost av obefläckad »svenskhet« i ett mångkulturellt samhälle, eller som en bekräftelse av ett normsystem som utestänger stora delar av befolkningen från sin historia. Sådana markeringar kan göras på flera sätt.

Att välkomna alla gäster, oavsett bakgrund och förutsättningar, är en viktig uppgift för ett museum som verkar i ett demokratiskt samhälle. Det handlar om att garantera rätten till det kulturarv vi förvaltar. Grupper som läser svenska som andra språk har upptäckt Skansen som en inspirerande plats att studera både språk och kultur på. För att uppmuntra till en sådan användning av Skansen har SFI-klasser sedan några år fri entré till området.

Romsk historia och kultur finns inte permanent representerade

Samarbete med romska företrädare kring programdagar och kring skolprogram, samt ett antal Skapande skola-projekt med Roma kulturklass, är metoder som har gett plats åt romska berättelser på Skansen. Erland Kaldaras leder »Lungo Drom«, den långa resan, som är ett interaktivt besök om romsk kultur och historia. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

på Skansen i dag. Den enkla förklaringen är att Skansen vanligen valt byggnader som utgångspunkt för olika aspekter av historien och att få sådana byggnader, om ens några, finns eftersom svensk lagstiftning hindrat romer från att bo längre än några dagar eller veckor på samma ort. Men bakom den förklaringen kan det finnas en annan. Kanske har romer tidigare betraktats som en del av historien som inte passar in på Skansen annat än möjligen som pittoreska inslag i någon tillfälligt gestaltad marknadsscen? På Skansens vårfest 1904 visades till exempel ett »zigenarläger« upp som en attraktion, skapad på initiativ av språk- och folklivsforskaren Arthur Thesleff. I en kommentar om gestaltningen, utgiven på Nordiska museets förlag, beskriver han de grymheter och förföljelser som romer utstått genom historien men redovisar i övrigt en syn på »zigenarna« som ett folk »utan gud, utan sedliga begrepp, utan heder och utan tradition«. Läget nämns inte alls i årsberättelsens redogörelse för vårfestens innehåll, sannolikt för att det inte ansågs passa in i målsättningen »att genom fosterländska

fester och återupptagande af gamla bruk hos vårt folk väcka och underhålla känslan för fosterlandet och dess minnen». På så vis blev romerna inte en del av det svenska, inte ens som »andra inom oss«, trots flera seklers närvaro i landet. Det kom att dröja länge innan den synen förändrades. Diskussionen om det nödvändiga i att inlemma romsk kultur i den Sverigebild som Skansen presenterar uppstod på allvar först under 2000-talet. Sedan dess har ett flerårigt samarbete med romska företrädare kring programdagar och kring skolprogrammet »Lungo Drom«, samt ett antal Skapande skola-projekt med Roma kulturklass varit de metoder som gett plats åt också romska berättelser på Skansen.

Behovet av nya berättelser

Gestaltade miljöer är friluftsmuseets alternativ till andra museers permanenta utställningar. Att skapa nya miljöer i form av flyttade eller nybyggda hus är den väg som Skansen ofta valt för att presentera alternativa perspektiv och belysa aspekter av historien som saknas. Resonemang om ett sådant arbete, »Moderna tider«, som syftar till att flytta fram den historiska tiden i Skansens samlingar, förs i Maja Hagermans text sist i denna bok. Att planera för fysiska tillskott i samlingarna är av naturliga skäl en långsam och ofta mycket resurskrävande process. Alternativet är att utveckla ett nytt pedagogiskt innehåll eller ny programverksamhet med utgångspunkt i det som redan finns. Risken finns dock att det inte blir ett tillräckligt tydligt fokus, eller att det blir fråga om tillfälliga punktinsatser utan längre varaktighet. Trots flera spännande, och i samarbetspartners och målgruppers ögon lyckade satsningar som dem ovan, finns det ändå en känsla av otillräcklighet bland personalen när det gäller vad som berättas i Skansens kulturhistoriska miljöer och frågan om representation. Skansens museipedagoger möter gästerna och deras frågor varje dag och det uppstår en spänning mellan det som Skansen gör och det Skansen vill – och som många gäster efterfrågar.

Under en workshop i februari 2015 presenterades en idé om att,

utan överväldigande insatser, bredda och vidga berättelser som speglas på Skansen, och ge ytterligare utrymme för individuella öden för att öka möjligheterna till identifikation med det förflutna. Vi bestämde oss för att starta ett lokalt projekt med namnet »Oss andra«, en riktad satsning för att möta nya frågor. Målet var att ta fram nya berättelser knutna till Skansens kulturhistoriska miljöer och presentera förslag på hur vi skulle kunna gestalta dessa historier och göra dem till fungerande pedagogiska verktyg i både öppna och bokade aktiviteter. En följande brainstorming-övning med museipedagogerna resulterade i en imponerande lista på inte mindre än 175 möjliga alternativa berättelser med anknytning till Skansens miljöer. Förslagen representerar olika geografiska eller sociala erfarenheter, etniska grupper och genusperspektiv, både lustfyllda och svåra berättelser, många med en direkt relevans för dagens samhälle. De resurser som identifierades utgjordes av den samlade kunskapen och erfarenheten från årtal av planerad och genomförd pedagogisk verksamhet, samt det starka engagemang-
et bland personalen.

En början

Som ett första steg fick en grupp museipedagoger i uppdrag att ta fram ett antal nya berättelser inför 2016 med förslagslistan som utgångspunkt. Målsättningen var att lyfta angelägna berättelser som ligger gömda i Skansens miljöer, men oftast inte är synliga för gästerna – eller för oss själva – för att berätta om

- den som inte ägde
- den som inte bestämde
- den som inte skrev historia.

När Skansen skapar en ny eller omgestaltar en gammal kulturhistorisk miljö använder vi en modell som bygger på idén om angelägna berättelser och som Ewa Kron beskriver närmare i artikeln efter denna. Arbetsgruppen ombads använda begrepp som till exempel *nyckelföremål* från modellen som en hjälp att utföra uppdraget. De

utrustades också med en rad frågor om vad som har gjorts tidigare och vad som görs i dag. Vad har varit framgångsrikt, vilka utmaningar finns? Finns det redan existerande berättelser att bygga vidare på? Kan vi hitta spår av historiskt »osynliga« personer som har bott och levat i Skansens byggnader? Gruppen fick i uppdrag att undersöka vilka praktiska förhållanden som behövs för att kunna låta nya berättelser möta publiken. Behöver vi använda varierande eller kanske helt nya metoder? Finns det behov av eller möjligheter till samarbete med andra, internt eller externt?

Ur den långa förslagslistan valde arbetsgruppen att skissera fem alternativa berättelser: runt ett liv med funktionsnedsättningar, om beroende och makt i familjen, om kvinnor i »manliga« yrken och roller, om användningen av skam som straff samt om bostadsbrist och hemlöshet. I *Missionskapellet Ebeneser* skulle aspekter kring funktionsnedsättningar kunna illustreras genom den autentiska berättelsen om det par som ett antal år bebodde kapellets minimala kök. Mannen var förlamad och sängliggande och hustrun kämpade för bådass uppehälle genom diversearbete i bygden. Boendet var betalning för de vaktmästarsysslor hon utförde åt missionsförsamlingen. *Oktorpsgården* från 1870-talets Halland kan rymma frågor om beroende och makt, och om hierarkier i familjerelationer när människor bor under samma tak. Här finns bland annat berättelsen om dottern, arvtagerskan, som gifte sig med drängen, men också parallellberättelsen om den syster som ogift levde kvar på gården. Ett genusperspektiv på livet i *Bergsmansgården* under tidigt 1700-tal kan spegla det faktum att kvinnor genom historien har haft »manliga« yrken, och att en hel del kvinnor drivit egna företag. Här kan både gruvpigans vardag och bergsmanshustruns arbete gestaltas. Begreppet skam eller vanära och dess användning som straff är intressant som fokus i *Seglora kyrka*, där både skamstocken utanför kyrkogårdsmuren och skampallen inne i vapenhuset är föremål som väcker många frågor. Diskussioner om hederskultur och »nättrollens« attacker mot misshagliga personer är två nutida kopplingar till skambegreppet som vore intressant att arbeta med i relation till 1700- och det tidiga 1800-talets syn

på hur människor skulle bete sig enligt normen. *Arbetarbostaden* från 1880-talets Stockholm, slutligen, skulle kunna rymma en femte berättelse, den om bostadsbrist och hemlöshet i en tid av stora folkomflyttningar.

Skansens Klädkammaren får samtidigt möjlighet att starta ett parallellt projekt kring patinering av kläder för att undersöka hur museipedagogerna skulle kunna bära plagg som ger intryck av att vara smutsiga och slitna, men som ändå går att hantera. Det projektet innebär i sig möjligheter att i framtiden vidga representationen och den gestaltning av historien som gästerna möter.

Ett gyllene tillfälle

År 2016 firar Skansen sitt 125-årsjubileum. Ett jubileum ger tillfälle att glänsa, att marknadsföra sina framgångsrika metoder och stärka sitt varumärke – men det är också ett gyllene tillfälle att presentera Skansen från nya vinklar och med nya perspektiv. Till Skansen går många för att uppleva hur det var »förr«, och förhoppningsvis drar jubileumsåret ännu större skaror till museet än vanligt. Då är det extra viktigt att öka graden av angelägenhet och identifikation och fördjupa det folkbildningsarbete som är en av Skansens kärnverksamheter. Vi tror att det arbetet får ökad genomslagskraft samlat som ett tema. Med valet av rubriken »Oss andra« för vårt projekt vill vi understryka vår önskan att inkludera snarare än att peka ut grupper och individer som inte är en del av museets förhärskande berättelse i dag. Vi tror att det går att både identifiera teman som är relevanta för en bred publik och närma sig viktiga frågor i samtiden samtidigt som vi gör Skansen mer angeläget på individnivå. I framtiden vill vi ge flera möjlighet att uppleva de känslor av gemenskap, sammanhang och äkthet som många gäster redan erfar och vidga bilden av vad Sverige varit och vilket arv vi bär med oss in i framtiden. Tanken är också att arbeta vidare med »Oss andra« under kommande år för att komplettera med ytterligare perspektiv. Listan över tänkbara berättelser var lång.

Skansen kan bredda representationen och Sverigebilden genom

Den så kallade skam-
eller pliktallen i
Seglora kyrkas vapen-
hus. Begrepp som
skam och vanära och
deras användning
som straff i äldre tid
ger intressanta och
aktuella kopplingar
till samtidens
diskussioner om
hederskultur och
»nättrollens« attacker
mot – i deras ögon –
misshagliga personer.
Foto: Mats Landin,
© Nordiska museet
(NMA.0035314).

att lägga till nya byggnader till samlingarna eller genom en omgestaltning av redan befintliga miljöer. Det är den långsiktiga planen. Vad vi gör på kort sikt är att lyfta alternativa berättelser som i dag ligger gömda i Skansens kulturhistoriska miljöer, utan att ha varit synliga för gästerna eller oss själva. Genom »Oss andra« vill vi att Skansen ska ge en mer komplex bild av det förflutna. Den pluralistiska Sverigebild som Artur Hazelius en gång ville presentera är ett ständigt pågående bygge. Att bredda föreställningen om vad som är »oss« är ett nödvändigt sätt att föra Skansen in i framtiden.